

Anàlisi sociolingüística de la toponímia oficial de la ciutat d'Alacant

Sociolinguistic analysis of the official toponymy of the city of Alacant

MARC SALOMÓN UROZ

Universitat d'Alacant, España

mar.sal.uro99@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8620-1716>

Citació: Salomón Uroz, Marc (2022). Anàlisi sociolingüística de la toponímia oficial de la ciutat d'Alacant. *Ítaca. Revista de Filologia*, (13), p. 147-169. <https://doi.org/10.14198/ITACA2022.13.08>

Resum: L'onomàstica, i en concret la toponímia, permet una gran varietat d'aproximacions, una de les quals és la sociolingüística. Tot i el trencament de la transmissió del valencià a la ciutat i la subsegüent substitució lingüística pel castellà, la toponímia ha romàs en bastants casos en valencià, que a través del castellà són deturpats, adaptats o traduïts per a ajustar-se al nou context lingüístic en castellà de la ciutat. Analitzem les característiques lingüístiques i sociolingüístiques dels topònims i els situem en la història de la substitució lingüística a la ciutat.

Paraules clau: toponímia, sociolingüística, Alacant, substitució lingüística.

Abstract: The field of onomastics, and particularly the field of toponymy within it, can be studied using a wide range of approaches, one of which is the sociolinguistic approach. Despite the interruption of familial transmission of Valencian in the city of Alacant and the following linguistic replacement by Spanish, the toponyms has remained in many cases in Valencian; then it is modified, adapted or translated via Spanish to adjust for the new Spanish linguistic context of the city. We will analyze the linguistic and sociolinguistic characteristics of toponyms and we will place them in the history of linguistic replacement in the city.

Keywords: toponymy, sociolinguistics, Alacant, linguistic replacement.

Rebut: 27/08/2022, **Acceptat:** 05/09/2022

INTRODUCCIÓ

Tot i que la toponímia és una disciplina associada tradicionalment a la lingüística, especialment a la lingüística diacrònica i l'etimologia, és un fet destacable com el seu estudi permet una gran varietat d'aproximacions. La visió sociolingüística, que estudia les interaccions entre llengua i societat, és un d'aquests possibles acostaments. L'anàlisi de les característiques lingüístiques i la motivació dels topònims ens permeten extraure informació sociolingüística, i en la direcció contrària, una mirada sociolingüística enriqueix la perspectiva de la recopilació i la crítica lingüística.¹

Els canvis en la llengua d'una societat sovint es veuen reflectits en la seua toponímia, fruit d'adaptacions lingüístiques i cognitives. La intenció d'aquest article és analitzar com s'ha fet palés el procés de substitució lingüística en la toponímia oficial d'Alacant. Aquest estudi no pretén fer-ne un buidatge exhaustiu, sinó analitzar aquells aspectes lingüístics més rellevants dels topònims urbans.

I. ALACANT I ELS ALACANTINS. EL PROCÉS DE SUBSTITUCIÓ LINGÜÍSTICA

Pel que fa a la ciutat d'Alacant, Montoya (1997) va ser el primer a apuntar, en el context de les investigacions sobre la transmissió lingüística intergeneracional a Alacant, com els alacantins valencianoparlants de finals del segle xx —altament afectats per la diglòssia— tenien una forta tendència a castellanitzar i fer propis («nativitzar») en castellà els topònims, influïts per una toponímia oficial que sovint no ha respectat la llengua nativa i històrica dels alacantins. L'article va ser una continuació del seu treball *Alacant: la llengua interrompuda* (MONTROYA: 1996), una radiografia d'aquest procés de substitució lingüística i interrupció de la transmissió generacional del valencià a la ciutat.

Malgrat l'hostilitat lingüística de les institucions municipals, a la ciutat d'Alacant es pot trobar una gran quantitat de toponímia en valencià que sovint passa desapercibuda. Encara que els topònims destaquen per la seua permanència més enllà dels usos lingüístics de la població, la rapidesa del procés i l'existència d'una toponímia oficial diferent de la popular són elements que acabaren per modificar molts d'aquests topònims.

València inicia el procés de substitució la primera, abans de la mitjanja del segle XIX i Alacant la segueix pràcticament de forma immediata (MONTROYA i MAS: 2011, 37-38). El procés de substitució lingüística s'inicia de forma vertical als territoris valencians: primer la burgesia i després les classes menestrals (MONTROYA i MAS: 2011, 54). A Alacant la substitució en les classes menestrals s'inicia en 1910 i ja es trobava ben consolidada en 1950 al centre urbà (MONTROYA: 1996, 148). La substitució va ser tan fulminant que molta gent negarà que el valencià s'hi haja parlat mai, fins i tot curiosament alguns fills de catalanoparlants alacantins (MONTROYA: 1996, 114), fet que fa essencial la tasca d'investigació i divulgació lingüística a la ciutat.

1. Per a una discussió sobre la *socioonomàstica* com a disciplina, llegiu Jiménez (2021: 166-170).

Si València va començar abans, per què Alacant va experimentar una major castellanització? Els autors atribueixen el major èxit de la substitució a Alacant a «moviments demogràfics més recents» (MONTOLYA i MAS: 2011, 38), però València també va experimentar un fenomen demogràfic explosiu d'habitants provenint de zones castellanoparlants coetani al d'Alacant. Allà, més tost fon la forta influència d'un *hinterland* valencianoparlant el que va contrarestar aquest fenomen (MONTOLYA i MAS: 2011, 133-134).² Alacant es troba sota l'àrea d'influència d'importants ciutats de parla castellana: Oriola, Múrcia i Albacete,³ fet que ha ajudat a la seua forta castellanització.

La substitució lingüística a Alacant va començar, segons Montoya, en les classes mitjanes-altes del Raval⁴ de Sant Francesc (actualment *Centre*⁵) a finals de la dècada de 1865 (MONTOLYA: 1996, 153). Aquest procés es va iniciar a tots els espais urbans de parla catalana en la segona meitat del segle XIX (FERRANDO: 2017, 306) i Alacant n'era especialment vulnerable.

El procés de creixement demogràfic és afavorit per la seua assignació com a capital provincial l'any 1833 i l'arribada del ferrocarril l'any 1858, que suposa l'enderrocament de les muralles de la ciutat i el posterior inici del creixement urbà (RAMOS: 1984, 556). L'eixample burgès es planifica en una època molt tardana (1899) i no s'acabaria de construir fins a finals de la dècada de 1960, quan la ciutat ja havia desenvolupat altres barris de caràcter popular que van habitant-se progressivament de població oriünda però també en un gran nombre d'immigrada,⁶ mentre que el centre de la ciutat romanía més o menys dedicat a la indústria i a allotjar els edificis administratius.⁷ Tanmateix, en 1960, l'època de major creixement, la ciutat avança i consolida el seu procés de substitució lingüística (MONTOLYA: 1996, 153)

El valencià de les últimes generacions de la ciutat i de molts dels nous parlants es caracteritza per un alt grau d'interferència o, en paraules de Montoya (2000b), «atròfia lingüística». Des del segle XX fins a l'actualitat l'aprenentatge de la llengua és més social (per contacte amb valencianoparlants d'altres municipis, i més modernament, la cultura o els

2. Tanmateix, tot i que la immigració és un accelerador del conflicte lingüístic, els parlants havien començat a abandonar la llengua al segle XIX, prèviament a l'arribada significativa d'immigració i la territorialització del procés.

3. També Elda, que forma una conurbació amb la valencianoparlant Petrer. El *hinterland* valencianoparlant d'Alacant no ha sigut capaç d'influir la represa lingüística; ans al contrari, la seua relació amb la ciutat ha alimentat el procés de substitució en aquelles poblacions (MONTOLYA i MAS: 2011, 257-285). Una vegada més, la immigració apareix com a sospitosa, però hem de tindre present que el sud valencià es troba envoltat d'un *hinterland* castellà: el Baix Segura i l'orient de Castella (Múrcia i la Manxa).

4. «lo raval de la porta de Elig» (RAMOS: 1984, 245), «convento de S. Francisco y arraval» (RAMOS: 1984, 298), «Raval de sant Francesc» (SEGURA & BIOSCA: 2021), ja que originalment es trobava als afores de la muralla medieval (portal d'Elx).

5. Correspon a la zona delimitada per la plaça de Calvo Sotelo a l'oest, l'avinguda d'Alfons el Savi al nord, la Rambla de Méndez Núñez a l'est, i la costa pel sud. Aquest és l'indret on es va assentar la burgesia urbana a mitjans del segle XIX.

6. Vegeu Ramos (1984, 891-901) per a una visió de l'evolució demogràfica entre 1900 i 1970.

7. Per a una visió d'una etapa crítica de creixement urbanístic de la ciutat, la dècada de 1920, i la seua relació amb el fallit projecte de l'Eixample, llegiu Poveda (2019).

mitjans de comunicació) o a través de l'educació que per la transmissió natural de pares a fills.

L'escolarització és d'un dels elements essencials de la represa de la llengua, i les noves generacions estan marcant una tímida tendència cap a la represa lingüística (MONTROYA i MAS: 2011, 406-407) en els alumnes que assisteixen a línia en valencià. El sistema educatiu, però, no ha sigut eficaç a promoure l'ús social del valencià al territori urbà ni en la difusió de la varietat genuïna del valencià de la ciutat.⁸

1.1 Política lingüística i toponímia

En l'època democràtica, el consistori alacantí es va situar des del primer moment molt dubitatiu en matèria de política lingüística: en 1975, amb l'arribada de la democràcia, hi hagué una primera polèmica al ple municipal sobre si el nomenclàtor havia d'incloure les formes bilingües. En 1979 s'arribà a l'acord de posar de forma bilingüe els carrers de *nova retolació* en un intent, a més, de difondre el valencià entre el funcionariat i fer bilingües les actes municipals. Açò no es va dur a terme i encara l'any 1987 es mantenia la polèmica com demostra la premsa local (HENALES: 2018, 324).

Les propostes de normalització del valencià van causar un fort rebuig entre els sectors antivalencianistes de la ciutat. En 1988 la Federació de Partits Alacantinistes (FAP)⁹ mostrava rebuig a l'aplicació de la mesura, adduint que la inversió de diners no es trobava justificada i que l'estudi dut endavant per la Universitat d'Alacant no era vàlid, ja que «todo el mundo sabe que [l'equip] está formado por un pequeño grupo de catalanistas infiltrados en ella con el único objetivo de destruir el valenciano» (HENALES: 2018, 324). Els canvis en la retolació, malgrat tot, es van fer eventualment amb l'ajuda de les lleis autonòmiques i les denúncies de la societat civil alacantina a institucions com el Síndic de Greuges per a fer-les complir:

- ✦ La Llei 4/1983, de 23 de novembre, d'Ús i Ensenyament del Valencià (LUEV), que situa Alacant en la zona de predomini lingüístic valencià.
- ✦ El Decret 145/1986, de 24 de novembre, del Consell de la Generalitat Valenciana, sobre senyalització de vies i de serveis públics en l'àmbit territorial de la Comunitat Valenciana, que obliga en el seu article primer a retolar en valencià els edificis gestionats per la Generalitat.
- ✦ L'Ordre d'1 de desembre de 1993, de la Conselleria d'Educació i Ciència, sobre l'ús de les llengües oficials en la toponímia, en la senyalització de les vies de comunicació i en la retolació dels serveis públics en l'àmbit territorial de la Comunitat Valenciana; en què en els articles 1r i 2n de la 1a disposició obliguen a incloure el valencià en els cartells urbans de les zones valencianoparlants, en coexistència amb el castellà.

8. Per a una caracterització lingüística del parlar d'Alacant es poden consultar les obres Segura (1996) i (2003) i Beltran & Segura (2018: 127-137).

9. Federació de partits de caràcter espanyolista i localista en l'àmbit de l'*alacantonisme* o moviment que defensa la segregació administrativa d'Alacant.

Així i tot, cap dels governs municipals han dut una tasca de normalització lingüística satisfactòria, ans sovint han sigut hostils a la llengua.¹⁰ Els documents antics, a més, com a la resta del territori valencià del del segle XVIII, castellanitzaren la toponímia. Les entrevistes orals fetes per Montoya (1996, 1997 i 2000a) i Segura & Biosca (2021), a més de la sinceritat d'algun notari decimonònic, ens permeten confirmar l'origen valencià d'aquesta toponímia, encara que a vegades és molt difícil d'establir-ho.

A banda de la castellanització, la política toponímica ha sigut deficient en general: cartells inexactes o absents, ús de toponímia no oficial en documents públics... El desinterés municipal s'estén, aleshores, també al castellà en moltes ocasions.

2. LA TOPONÍMIA DE LA CIUTAT D'ALACANT. UNA PERSPECTIVA (SOCIO)LINGÜÍSTICA

La toponímia urbana d'Alacant reflecteix diferents fases de substitució lingüística de la ciutat, des d'aquells topònims que mantenen la seua fesomia valenciana fins a la neotonímia en castellà. Faig una classificació dels topònims segons les seues característiques lingüístiques. Categoritze com a «valencians» o «castellans» aquells que tenen característiques lingüístiques exclusives o pròpies d'una llengua o d'altra.

El motiu de la tria de la toponímia oficial com a font primària d'estudi és el conflicte existent entre les dinàmiques internes de substitució lingüística (la ideologia lingüística) i les dinàmiques externes (la política lingüística). En definitiva, l'objectiu és reconstruir una *memòria col·lectiva* d'aquest procés de substitució lingüística en la toponímia, un material lingüístic especialment sensible a la ideologia política.

Aquests canvis des de l'oficialitat han modificat el discurs de la història lingüística a la ciutat d'Alacant. En l'estudi de Montoya i Mas (2011: 16-17) es descriu la importància de la memòria com a una *construcció* que situa l'individu dins del seu context social:

la memòria és una construcció social que elabora l'individu a partir de les altres memòries individuals, que conformen la memòria d'un grup, la qual, al seu torn, col·labora en la continuïtat de les tradicions, idees, i imatges. La memòria està construïda, més que de records, de reconstruccions dels mateixos records [...] Ara bé, és important diferenciar entre la *memòria històrica social*, que és l'experiència viscuda i la interpretació transmesa intergeneracionalment, i la *memòria històrica oficial*, que està dissenyada des del poder. Aquesta última, representada en els mitjans de comunicació i en els **espais públics**, influeix en la manera en què la gent recorda el seu passat, és a dir, exercix un efecte socialitzador en les noves generacions.¹¹

Fet i fet, la toponímia oficial exerceix en aquest treball com a material de contrast entre el procés intern de substitució lingüística, representat a través de les enquestes orals fetes per Montoya (1996, 1997, 2000a) i altres materials històrics auxiliars, i el procés extern, representat per la documentació oficial en què s'hi reflecteixen i fixen els topònims.

10. Queda pendent un estudi que analitze les actituds i polítiques lingüístiques dels governs municipals d'Alacant des de la Transició fins a l'actualitat.

11. La negreta és meua.

El corpus de topònims consta de les enquestes lingüístiques que el professor Brauli Montoya va realitzar per als seus treballs, Montoya (1996, 1997 i 2000a), que contrastarem amb mapes oficials actuals, històrics, articles de premsa o documentació legal, així com el Nomenclàtor Toponímic Valencià (NTV), i les dades publicades en el fullet de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua de la sèrie *Toponímia dels pobles valencians* (SEGURA & BROSCA: 2021). També hem utilitzat, quan era necessària, bibliografia auxiliar que il·lustren aspectes històrics i urbanístics.

2.1 Topònims que mantenen la seua fesomia en valencià

He pogut recopilar aquesta llista de topònims que es mantenen en valencià en la toponímia oficial:

Taula 1. Topònims en valencià sense modificar
<i>l'Alabastre, l'Albufereta, el Bacarot, Benissaudet,¹² la serra de Borbunyó, el Cabeçó d'Or, la cala de Cantalars, la platja del Cocó, la serra de Fontcalent, el Garbinet, la Canyada del Fenollar, la Goteta, les Llomes Planes, el tossal de Manises, la Marjal, lo Minyana, el riu Montnegre, el Moralet, el parc de lo Morant, la plaça de la Muntanyeta, les Llomes de Picó, el Palamó, el Pla del Bon Repòs, la platja del Postiguet, Rabassa, el Raval Roig, la Sangueta, el Tossal, el Riu Sec, la Serra Grossa, la Serreta, el Pla de la Vallonga, el Verdegàs, lo Xeperut.</i>

Alguns topònims com *lo Morant* o *la Marjal* s'han recuperat modernament gràcies a la construcció de sengles parcs, un en 1979 i l'altre l'any 2015.

Encara així, tots aquests topònims en valencià sovint es troben castellanitzats a través de l'ortografia, per exemple:

Taula 2. Modificacions gràfiques de topònims en valencià	
Reducció de <i>-ss-</i> a <i>-s-</i>	<i>Rabasa, Benissaudet, Tosal</i>
Escriptura de <i>-ny-</i> com <i>-ñ-</i>	<i>Cañada del Fenollar, la Muntañeta, lo Miñana</i>
Reducció de <i>-nt-</i> a <i>-n-</i>	<i>Foncalen, Monnegre.</i>
Accentuació indeguda	<i>El Plá, el Verdegás</i>

Tots aquests topònims fan referència a elements naturals o rurals de la ciutat, alguns d'ells desconeguts o no per la població i subjectes a la desaparició per la urbanització. La toponímia natural (la més històrica) es va crear per una comunitat lingüística majoritàriament valencianoparlant, i així ha romàs fins als nostres dies, deturpada per l'efecte del model ortogràfic castellà.

Les diferències morfofonològiques en castellà i valencià també es fan paleses en els topònims, en haver interferit la parla dels valencianoparlants de la ciutat (MONTAYA: 2000a) que després adaptaren a la seua pronúncia dels topònims (MONTAYA: 1997). Aquests fenòmens són els següents:

12. Topònim d'arrel àrab amb desinència *-et* que indicaria un hibridisme amb el valencià (DE EPALZA: 1991, 620-622)

- Elisió de la *-t* final acompanyada de *n* (*Foncalén, Monnegre*), tret no característic del parlar valencià alacantí de la zona (BELTRAN & SEGURA: 2019, 349), i que hem d'atribuir a la influència del castellà: els parlants alacantins de valencià interferits l'elideixen (MONTROYA: 2000, 91) i, evidentment, tots els castellans, ja que en castellà no hi ha oclusives finals després de nasal.
- Elisió d'oclusiva final (*Postigué, Garbiné, Bacaró*). És interessant destacar que no trobem enlloc a la ciutat un tret característic de les adaptacions castellanes de topònims valencians: l'afegiment d'una *-e* a final de paraula per a salvar aquesta oclusiva final en castellà. Fins fa ben poc, la majoria dels habitants de la ciutat eren o bé capaços de pronunciar aquests mots o bé cap autoritat va veure necessària aquesta «adaptació» lingüística que sí que es va dur a terme en altres parts del territori (com trobem, a Oriola, amb *el Ravalloche*).
- En castellà, la lectura del dígraf *-ig* com *-i* (*el Raval Roi*); de fet, algun mapa antic de la ciutat fa una distinció entre els dos topònims: «Arrabal Roig o Roch» (COE 1856) en un moment més clar de convivència lingüística i deixa veure la possibilitat d'aquesta pronúncia.
- Betacisme: *Baver > Babel*¹³
- Lateralització de *-r* final: *Tànger > Tàngel, Baver > Babel*.
- Leïsmes: *Vallonga /ba'jɔŋga/* (també en parlants nadius de valencià: MONTROYA (1997))
- Tancament de vocals obertes: *Bacarot > /baka'ro/*, fins i tot en parlants de valencià (MONTROYA: 1997)
- Realització /χ/ de l'ortografia 'g' o 'j': *Orgegia /or'xexja/, Tàngel /'tanxel/*.

Un altre canvi morfològic és la caiguda de l'article que s'observa en la toponímia en castellà (p. ex: *el Campello/Campello, el Pinós/Pinoso*) i que es reflecteix en la toponímia de la ciutat; amb l'excepció de *les Carolines/las Carolinas, la Florida, la Goteta, els Àngels/los Ángeles, el Pla (del Bon Repòs)*, que sí que utilitzen de forma sistemàtica l'article abans del topònim en castellà:

el Baver	Babel
la Tómbola	Tómbola
el Garbinet	Garbinet
la Divina Pastora	Divina Pastora
el Bacarot	Bacarot
les Carolines/las Carolinas	
la Florida	
la Goteta	

13. Es poden confirmar les sospites que aquest no és un fenomen intern del valencià, sinó una interferència, gràcies a estudis com el de Segura (2003a: 9-10) en la propera comarca del Baix Vinalopó.

Alguns topònims han perdut la transparència i han patit processos de canvi lexicosemàntic o morfològic:

El Palamó és un exemple d'aquest procés en època antiga. Segurament el topònim original era *Palamós* (com la vila gironina, amb el qual comparteix etimologia)¹⁴ i al qual se l'afegiria, una vegada perdut el referent, una *-n* analògica dels plurals (pa > pans), variant que apareix en la toponímia del segle XVII com es pot observar en Torres (1991: 686): «els Palamons», i el seu singular analògic «el Palamó» conviuen en toponímia registrada a inicis del segle XVII, en castellà i valencià. Entre Sant Gabriel i el Bacarot trobem *el Rincoleó*, d'origen àrab (GARCIA SEMPERE: 1990, 3) en què en castellà s'ha interpretat com a «*Rincón de León*», pensant que es tractaria d'un topònim en valencià.

Lús de genèrics impropis també suscita una reflexió en aquest sentit. Un dels exemples més cridaners és l'afegiment sistemàtic de *monte* al topònim (*el*) *Tossal*, creant un tautopònim. Encara en el segle XVIII, ben endins de la castellanització dels escriptors, apareix en 1762 com a «[minas del] *Tossal*» (AMA Cab. 1762) però ja es troba en mapes del segle XIX («Alto del Tosal», COE 1856), segurament perquè els parlants (o els oficials encarregats de realitzar els mapes) ja no comprenien el significat del mot *tossal*.

Aquesta partícula també acostuma a afegir-se al topònim *Benacantil*. En valencià *mont* o *mntanya* no és un genèric gens habitual contra, per exemple, «serra», però el *Benacantil* no en porta cap; no se n'ha dit mai històricament «tossal» ni «puig». El topònim *Tossal de Manises* s'ha reinterpretat, a més, com un *tot* en què «tossal» forma part del nom propi.¹⁵

A la ciutat es poden trobar diversos topònims que porten el genèric de «polígon»¹⁶ (*Polígon de sant Blai*, *Polígon del Baver*, *polígon de(l Pla de) la Vallonga*, *polígon de les Talaies*, *polígon del Pla de l'Espartal*). Aquests termes són propis del lèxic de caràcter urbanístic i no són genèrics, però han generat un topònim arran del desconeixement i de l'apatia de l'Ajuntament a l'hora de trobar-ne un més adient per a oficialitzar.

Antigues explotacions agrícoles com *lo Devesa*, *lo Morant* o *lo Picó* (MONTROYA: 1997) han passat a fer referència a un carrer, un parc o una muntanya, respectivament.

2.2 Topònims que presenten igualtat formal entre el castellà i el valencià.

Altres topònims, per la seua fesomia, no es poden classificar de forma clara en una llengua o altra. La majoria d'aquests casos són arabismes. Tanmateix, la grafia castellana és la que preval a la valenciana en la cartelleria de la ciutat: *Benalúa* i no *Benalua*, o la *Alcoraya* i no *l'Alcoraia*.

Els topònims que classifiquem aquí són *la Condomina*, *Tabarca*, *Benacantil*, *Benalua*, *la Verònica*, *la Santa Faç*,¹⁷ *la Florida*, *la Tómbola*, *la Colmena*.

14. Vid. *OnCat* (VI, 126-127) per a la relació entre tots dos ètims.

15. És errònia la interpretació de Torres (1991: 687) «el Tossal (després dit de Manises)». Un i altre *tossals* són diferents.

16. El concepte urbanístic de «polígon» està fortament lligat al moment del *desarrollismo* franquista (GAJA: 2005, 12) i és aleshores un topònim joventíssim.

17. «La Verònica» i «la Santa Faç» són topònims intercanviables, si bé el segon s'utilitza molt més en l'actualitat.

Alguns d'aquests topònims aparentment «ambigus» són, en realitat, neotopònims creats en castellà que són lèxicament indistingibles: són els casos de *Benalua*, *la Florida* (*Alta*), *Tómbola*, creats amb una motivació o en una situació lingüística de clara castellanització.

La Colmena és un edifici d'estil brutalista que, per les seues característiques, serveix de referent geogràfic per a una gran part dels habitants de la part oest de la ciutat. El mot «colmena» amb aquest significat (edifici atapeït) en català el trobem exclusivament en el DNV (*colmena*, DNV). Efectivament, colmena és el mot més utilitzat i territorialment restringit per a denominar al rusc al País Valencià (*rusc*, ADLC),¹⁸ però l'ús amb el significat d'habitatge massiu ha de ser un neologisme portat pel castellà i recent, perquè no apareix en aquest sentit a cap text registrat pel CIVAL (*colmena*, CIVAL).

2.3 Traduccions

Alguna toponímia històricament en valencià ha sofert un procés de traducció amb la progressiva substitució lingüística.

Els Àngels (ACA 1587) va passar a ser *los Ángeles* en la majoria de la toponímia oficial, encara que es manté en valencià en les enquestes orals (MONTROYA: 1996, 1997, 2000a). El mateix passa amb *Sant Anton* (san Antón), que va patir un procés de castellanització urbana en la reconstrucció del barri la primera meitat del segle XIX.¹⁹

Al sud-oest de la ciutat trobem dos hidrònims: el *barranc d'Aigua Amarga* (castellanitzat com a *Aguamarga*) i de *les Ovelles* (de *las Ovejas*) (ACA 1578). A la costa septentrional, trobem la *platja de sant Joan* i la *Playa de San Juan*.²⁰ La ciutat no ha oficialitzat el topònim de la platja en valencià i es dona el cas curiós que en un mateix cartell pot aparèixer el nom del municipi (*Sant Joan*) en valencià i el de la platja (*San Juan*) en castellà.

La *Serra Grossa* va tindre com a nom històric *Serra de Sant Julià* (ACA 1587) i, després, *Serra del Molinet*. Ambdós topònims ara han desaparegut fora de publicacions històriques. El primer es troba traduït com *Sierra de San Julián* en alguna documentació (ALA), el segon no s'ha traduït directament sinó que s'ha canviat pel neotopònim *la Cantera*, un topònim transparentment castellà. L'ús de «*cantera*» en el parlar interferit valencià general²¹ fa que els parlants, segurament, acceptaren aquest topònim i no l'hem pogut documentar en valencià («*pedrera*» o algun sinònim paregut).

18. Coromines el considera un castellanisme «sin embargo, en el País Valenciano ya es antiguo» (*colmena*, DECEH) citant documentació del segle XIII, la mateixa que el DCVB utilitza per a titllar-la de mot antiquat (*colmena*, DCVB). Però Coromines considera «provat» que és forma genuïna al País Valencià (*colmena*, DECAt).

19. Les enquestes dialectals de finals del segle XX diuen Sant Anton amb la o oberta. L'Acadèmia ha normalitzat aquest topònim com a Sant Antoni (SEGURA & BIOSCA: 2021).

20. Tradicionalment *Platja de l'Horta*, topònim ara desaparegut. El topònim de «playa de San Juan», en castellà, ha generat un pseudotopònim: «San Juan pueblo», per a fer referència al nucli urbà veí. Aquesta distinció no és genuïna.

21. El primer registre de *cantera* en el sentit castellà és molt recent, de 1912 (*cantera*, CTILC), i el seu ús s'ha multiplicat des d'aleshores.

La Isleta, a prop de l'Albufereta, apareix com a *la Illeta* en mapes bastant recents de la zona (OBR 1933), i el diminutiu en *-eta* evidencia el substrat valencià d'aquesta paraula traduïda només parcialment al castellà. La forma en valencià té un ús molt esporàdic i extraoficial.

Els Dotze Pontets fa referència al pont del ferrocarril que travessava el barranc de les Ovelles, amb uns característics dotze arquets. Aquest pont, però, va ser destruït per la riuada de 1982; i encara que popularment va rebre el seu nom en valencià, en l'actualitat el carrer que fa homenatge a aquesta construcció està únicament en castellà (*Doce Puentes*), contra la forma més comuna d'anomenar-lo (tot i que la forma castellana tenia un ús minoritari).

El *Raval Roig* presenta una forma *Arrabal Roch* en valencià que no es pot descartar que siga una interferència lèxica del castellà que va arribar fins a ben endins del segle xx, quan la normalització lingüística va adaptar el nom al més normal i normatiu «raval».²²

Sant Blai, un topònim generat al segle XVIII aparentment en castellà (*San Blas*) em fa dubtar sobre en quina llengua es troba la forma espontània dels parlants: si bé el topònim es va crear quan l'administració es trobava plenament castellanitzada, la religiositat popular del moment tenia un ideari pròpiament valencià²³ com palesa el cronista Maltés (s. XVIII) en relatar la motivació del topònim amb una dita popular en valencià (*Sant Blai gloriós, lliura'ns de la tos*). Tanmateix, no hem pogut trobar cap document oficial que registre el topònim en valencià, o en general: era una zona abandonada i agrària fins a finals del segle XIX, quan va ser colonitzada majoritàriament pels obrers i els treballadors del ferrocarril, molts d'origen foraster, i no va acabar d'urbanitzar-se fins a 1980.

2.3.1 Els genèrics i els noms de carrer

Els genèrics, en pertànyer al lèxic comú de la llengua, són els elements més subjectes al canvi. En les enquestes recollides dels parlants nadius de valencià a inicis de la dècada dels noranta del segle xx, el canvi és general per als genèrics amb l'excepció potser de *serra*.²⁴ *Carrer*, *plaça* i *barri* perden sovint en els parlants de valencià amb *calle*, *plaza* i *barrio* per la forta pressió que exerceix el llenguatge oficial i la retolació monolingüe de l'espai públic, encara que no tots els parlants exhibeixen aquest tret (MONTÓYA: 2000a, 77).

No hi ha uns elements amb més tendència per a castellanitzar-se i, de vegades, apareixen barrejades les llengües:

22. Tant el DCVB como Coromines (*raval*, DECat) accepten l'existència genuïna d'«arraval» en valencià, però és rar, així com el betacisme. També trobem documentada la forma «raval» a Alacant (RAMOS: 1983, 245).

23. Sembla que la religiositat oficial també va ser bastant tossuda a mantenir la llengua a Alacant la primera meitat del segle XVIII. (MONTÓYA: 1996, 42-43)

24. Un parlant diu la «*serra Gorda*» (MONTÓYA: 1997), traduint només part del topònim, però sembla un hàpax.

Taula 4. Variació en la conservació del valencià o la castellanització dels genèrics o els topònims			
Genèric i topònim en valencià	Genèric en valencià i topònim en castellà	Genèric en castellà i topònim en valencià	Genèric i topònim en castellà
«me (n'á)nava jo a la confiteria del carré Majó» (ΜΟΝΤΟΥΑ: 2000a, 162)	«En este establecimiento se fan tota clase de treballs á preus molt economics. Carrer de San Fernando 34» (ΑΜΙ2-03-1899)	«“calle del [sic] baix” “calle de Dalt”» (Dueñas, 1991: 197, cita un plànol de 1601) «es Carolines Altes [...] bàrrio» (ΜΟΝΤΟΥΑ: 2000a, 157)	«sé'n ba anar a biure a la plaza el Carmen» (ΜΟΝΤΟΥΑ: 2000a, 169) ²⁵

Es trobaven tots els carrers de la ciutat en valencià? És difícil de dir. L'obligació de posar nom als carrers va vindre arran de la Reial Cèdula de Carles III de 6 d'octubre de 1768 (Izu: 2010, 269) i, òbviament, aquests registres primerencs es feren en castellà, però tenim dades auxiliars que ens permeten intuir com certs carrers tenien el nom en valencià, com les enquestes orals o comentaris en obres històriques.

L'investigador Sánchez Martín (2008) ha analitzat, per exemple, la substitució del nom d'alguns carrers tradicionals de la ciutat per d'altres que feien referència a personalitats il·lustres durant el segle XIX. Si bé l'oficialització d'un topònim no suposava el seu ús immediat:

A las faltas de información [...] se une la versión oficial obtenida, que lleva a que determinadas barriadas existentes no se tengan en cuenta en un momento dado o que queden reflejados nombres de calles que sólo tenían validez sobre el papel, puesto que se continuaron utilizando los nombres anteriores sin que ese uso real haya pervivido en la mayor parte de las fuentes (Sánchez, 2008: 189)

Tampoc es pot assegurar exactament que tots els noms de carrer oficialment en castellà s'hagueren format o tingueren un ús en l'equivalent valencià. Farem, però, una nòmina dels canvis en aquells casos en què la substitució pareix ser més evident:

25. El parlant vacil·la en el mateix discurs: «la mayor, que ba nàxe en la plaza el Carmen» (ΜΟΝΤΟΥΑ: 2000, 169). (2a categoria). Observem, però, la insistència en el topònim en castellà. Potser un cas de *code switching*.

Taula 5. Noms de carrer aparentment en valencià al segle XVIII que van ser transformats	
Nom tradicional	Nom oficial
Camí del Barriet, camí del Castell	De la Cena (s. XVIII), Díaz Moreu (1908)
Rambla de Canèssia	Paseo de la Reina, Rambla de Méndez Núñez (s. XIX)
dels Àngels	Miguel Soler (s. XIX)
font de Sant Nicolau	Montegón (s. XIX)
en Llop, al Forn	Maldonado (s. XIX)
plaça de la Sang de Jesucrist	Desconegut (s. XIX)
Porta de l'Horta «Porta Lorta»	Plaça de sant Cristòfol (s. XIX) i Plaza de san Cristóbal (s. XX)
Porches	Lleó (s. XIX)
Delme	Diezmo, Virgen de Belén (s. XIX)
Partit	Desconegut (s. XIX)
Fruita	Progreso, Santa Faç (s. XIX)
Empedrat	San Andrés (s. XIX)
Verge Maria de l'Esperança	Monjas de la Sangre (s. XIX)
Argilagues ²⁶	Aliaga (1836-1851) Desaparegut amb la urbanització de la Rambla de Méndez Núñez (~1970)
Plaza del Barranquet	Plaza del Teatro (1852)
Brosa	San Isidro (1852)
Portalet	Santo Tomás (1852)
Figuereta	San Bartolomé (1852)
Balseta ²⁷	Calatrava (1852), Merge Manero Mollá (s. XX)
Parador	Cid (1852)
Porchinos ²⁸	León, Pizarro (1852)
Cabeseros	Rivera (1852)
Barranquet ²⁹	Bailén (1852)
Postiguet	Gravina (1852)
Arquet	Luzán (1852)
Palmereta ³⁰	Jorge Juan (1852)
Torreta	Quevedo, Villegas (1852)
Pouet	Pozo (1856)
Serra	8 de marzo (1920)
Esplanada	Paseo de los Mártires (1868)
Postiguet	Juan Bautista Lafora (1914)
Batle («del Bale»)	Abat Nájera (1928)
Pilota («Pelota»)	Antonio Galdó Chápuli (1929)
Els Antigons («Antigones»)	Santa Maria Mazzarelo (1952)
Font: Elaboració pròpia a partir de Vidal Tur (1974), Ramos (1984), Montoya (1997) i Sánchez Martín (2008). Hem mantingut la transcripció castellanitzada en alguns casos.	

26. Vidal (1974: 70) «carrer dels alchilagues», però Sánchez Martín (2008: 196) la classifica com a «novetat» al nomenclàtor de 1836-1851 (potser la traducció?)

27. Fa referència al carrer del centre d'Alacant, no al situat al barri de sant Roc.

28. Porxinos: Riba-Roja de Túria, Vilamarxant. Porxí: Moixent, l'Ènova, Sella (NTV). Desconec l'etimologia o la motivació d'aquest topònim.

29. Segons Gonzalo Vidal Tur (1974: 119) «los primitivos nombres de Barranquet primero, y calle de la Torreta después, se han sustituido por el de Bailén». Aquesta informació és contradictòria amb Sánchez Martín (2008) que els considera carrers diferents.

30. Vidal Tur (1974: 406). No correspon a l'actual carrer de la Palmereta.

A les tres entrevistes als parlants de valencià de la ciutat d'Alacant realitzades per Montoya (1996, 1997, 2000a) trobem la següent llista de topònims, que hem classificat lingüísticament:

Taula 6. Noms de carrer i microtopònims urbans segons la forma espontània dels parlants de valencià de finals de segle xx. Classificació per llengua		
Noms en valencià	Noms en castellà	Noms bilingües
Esplanà, carrer Major, plaça del Carme, carrer Llauradors, plaça es Oliveretes, plaça Santa Maria, es Maristes, placeta el Pont, carrer del Pou/Pouet, carrer Sant Vicent, Diputació, carrer Segura, carrer Manuel de Olalde, carrer Toledo, plaça Manila, la Muntanyeta, carrer Vil(l)avella, plaça san Cristòfol, ³¹ portal d'Elx, plaça de Calvo Sotelo, el Soco(r)s, sant Nicolau, carrer Bassan (Bazán), Dias Moreu	Capitán Segarra, General Espartero, plaza/plaça del Carmen, es Franciscanos, la Asegurada, el «ensanche», ³² Virgen del Socorro, plaça Quijano, la Misericordia, calle Nueva Baja, calle Calderón, calle (i carrer) Nueva Alta, calle la Huerta, Paraíso, la Esperanza, de los Platos, ³³ calle Doctor Ayela, calle Madrid, calle San Rafael, calle Aspe, Virgen de Belén, Puerta Ferrisa, calle San Vicente, Puerta de la Reina, Puerta de la Huerta, calle Ancha del Molino, Alameda de los Frailes, Paseito Ramiro, General Villacampa, Fábrica (de) Tabacos, Montemar, carré San Francisco	Doctor Buades, Montero Ríos, (avinguda d'Óscar) Esplà, Trafalgar, Gran Bia, «Sant Francesc o San Francsico», carrer de la Ca(b)alla, carrer del Teatro, carrer Canalejas, carré Gravina, lo de Die, calle/carrer Calderón
Font: Montoya (1996, 1997, 2000a)		

Com es pot observar en la relació anterior, hi ha una tendència a la castellanització del topònim, sobretot aquells que fan referència a elements religiosos o noms propis, fent palesa la influència de l'Església en la castellanització. També trobem en castellà la toponímia oficial dels segles XVIII (com *Alameda de los Frailes*) i XIX (com els carrers de sant Anton: *Nueva Baja*, *Nueva Alta*, *Paraíso*), originada en castellà. També apareix sistemàticament en castellà *Fábrica (de) Tabacos* en totes les enquestes orals.

Encara que, en teoria, tots els carrers de la ciutat són bilingües en l'actualitat, hi hem de realitzar tres apunts que matisen aquesta realitat. El primer és que aquesta adaptació al valencià s'ha fet de forma desigual i en molts barris de la ciutat les plaques antigues no reflecteixen la denominació en valencià o ho fan amb errades ortogràfiques (per exemple, es pot trobar a la Florida el «carrer Àries»). El segon és que aquesta adaptació ha pres el castellà com a llengua base, i ha equiparat amb una denominació en castellà noms que, segurament, de forma històrica es

31. «Plaça de Sant Cristòfol, que diem (justifica el fet de dir el topònim en català)» (MONTROYA: 1997)

32. No fa referència al barri d'Eixample-Diputació, sinó a l'avinguda Jaume II, de nova construcció en els anys 90 (MONTROYA: 2000a, 172)

33. Aquesta parlant diu una llista de carrers del barri de Sant Anton en castellà (MONTROYA: 1996, 254)

dirien popularment en valencià: la plaça de *sant Cristòfol*,³⁴ la plaça de la Muntanyeta (que cadascuna de les seues quatre plaques ofereix una grafia diferent en valencià i castellà), entre d'altres, són exemples de «bilingüització» al castellà i no a l'inrevés.

Així, en l'actualitat, les places d'*Oliveretes* i *Palmeretes*³⁵ es poden sentir en castellà com a «Oliveretas» i «Palmeretas», malgrat ser històricament (i, en el cas d'*Oliveretes*, estar normalitzat) en valencià. La castellanització dels carrers va ser, de vegades, forçada, com es pot observar en una acta de canvi de carrers de l'any 1850 en què es diu explícitament: «Calle del Pohuet [canvia a] Calle del Pozo: La que hay en San Antonio, se le muda el nombre por ser su primitivo en Valenciano» (REL 1850).

Una de les places més emblemàtiques de la ciutat, l'anomenada en castellà *plaza de los Luceros*, presenta en el centre una font en què entre altres figures mitològiques representa uns *luceros* (cavalls mitològics portadors de la llum); (BIOSCA: 2019, 62-65). Encara que el nom tradicional en valencià és *plaça dels Cavalls* s'ha imposat una traducció impròpia en les plaques en valencià de la plaça i en el nom de l'estació del tramvia: *Estels*.³⁶

En tercer punt, molts carrers presenten elements seriatos (noms de plantes, ciutats, països, animals...) i, de vegades, la denominació en valencià i en castellà és bastant diferent. Es pot dir amb seguretat que les cartes al *camino Acebuche* arribarien al mateix lloc que al *camí de l'Ullastre*? A més que l'ús d'elements seriatos ja és inadequat i representa una desconexió del patrimoni local, la deficient senyalització d'alguns (molts) d'aquests carrers ens ho fa dubtar. A tall d'exemple d'aquesta deficiència, observem com existeix a la mateixa ciutat el carrer del *Llobarro* (a la Platja de Sant Joan) i en castellà la *calle de la Lubina* (a la Canyada del Fenollar). Si bé es distingeixen pel codi postal, en una ciutat amb plena normalització lingüística aquesta confusió seria impensable.

A més, molts carrers amb topònims de territoris de parla catalana no respecten la toponímia oficial perquè es van institucionalitzar en un moment previ a la normativització toponímica del País Valencià, i només les plaques en valencià respecten la forma toponímica oficial en molts casos; amb alguna excepció com el carrer *Adsubia* (l'Atzúbia), que encara en 2019 presenta la denominació no oficial.³⁷ (AP12-07-19)

2.5 La neotoponímia

L'expansió urbana i la construcció de noves zones en indrets abans agraris va crear la necessitat de crear nous noms que feren referència a aquests nous espais urbans. Aquesta nova toponímia va coincidir amb la consolidació del castellà com a llengua a la ciutat, fet

34. Com a exemple de documentació molt recent del nom *principalment* en valencià d'aquesta plaça es troba el llibre de l'excalde franquista de la ciutat Agatàngelo Soler Llorca *Historias de la Plaçeta de Sant Cristofol* [sic], publicat en castellà l'any 1973.

35. Nom popular de la plaça de Castelló.

36. La paraula «estel» no fa referència a l'animal mitològic en català (*estel*, DCVB). La plaça va ser inaugurada l'any 1910 amb nom de plaça de la Independència i la font és de l'any 1930. Des de l'any 1934 fins el 1942 va rebre el nom de plaça de Catalunya (HENALES: 2017, 126, 200)

37. En realitat es tracta de l'ampliació d'un carrer retolat el 14 de juliol de 1975 (HENALES: 2017, 272). En tot cas, el consistori no l'ha actualitzat al topònim oficial.

evidenciat en la llengua i els referents dels nous topònims, que no van respectar els noms històrics dels llocs que ocuparen. Faig un repàs d'aquests topònims.

Villafranqueza és l'únic cas de convivència de dos topònims en llengües diferents que, a més, no són una traducció directa. A finals del segle XVI el comte de Vilallonga, Pere Franquesa, secretari de Felip II, va arrendar aquestes terres per a establir una colònia productiva, aprofitant les aigües del Montnegre (AP24-07-22). La intenció era anomenar-la Santa Magdalena (fet que al final no es va escometre: Dueñas (1997: 192)), el nom de *Villafranqueza* (en castellà) és original de l'assentament des del segle XVI i reflectiria els nous usos lingüístics d'un alt funcionari de la corona hispànica unificada (FERRANDO: 2017, 199-200).³⁸ No tinc testimonis de l'ús de «Vilafranesa», com l'anomena Torres (1991, 685) en registres oficials; sembla ser una adaptació recent. Així i tot, el nom *El Palamó* ha perdurat fins als nostres dies (*OnCat*, VI, 126), tot i que en èpoques més recents la forma oficial *Villafranqueza* en castellà ha guanyat terreny.

Tabarca (en realitat *Nueva Tabarca*) és el nom que en 1769-1770 va rebre la històricament anomenada *Illa Plana* o *illa de Santa Pola*. (AGUILÓ & MIRALLES: 1991, 371-374). És un topònim trasplantat de l'illa de Tunis d'on provenien els colons genovesos de l'illa (AGUILÓ & MIRALLES: 1991, 372).

Només hi ha dos neotopònims creats en valencià en el segle XX: són els casos de *Nou Alacant* i d'*Urbanova*: *Nou Alacant*³⁹ és una cooperativa d'habitatges obrers construïts l'any 1971, any en què es va oficialitzar el carrer amb el nom de la barriada (HENALES SALAMANCA: 2017, 267) en valencià, a petició de l'associació de veïns. La construcció en un inici rebria el nom de *Nueva Esperanza* (ALC20-11-18) però el promotor, alcoià, va decidir-se finalment pel nom actual per motius legals. Cal destacar que aquesta partícula («Nou») s'utilitza sovint en contextos castellanoparlants com a paraula connotativa o folkloritzant, per exemple, en el nom d'alguns restaurants («Nou Manolín», «Nou Arcos», «Nou San Blas»). No obstant això, el resultat és d'un topònim format clarament en valencià.

L'altre topònim és *Urbanova*, un conjunt d'urbanitzacions estivals construïdes a la vora de la platja del Saladar (en la frontera sud entre Alacant i Elx), planificada per l'arquitecte municipal alacantí Juan Antonio García Solera l'any 1969 (MARTÍNEZ-MEDINA & OLIVA-MEYER: 2012, 8). Encara que originalment la intenció era que rebera el nom de *Bahía Blanca*, això no va prosperar. Així i tot, tampoc es pot descartar que siga un fals valencianisme, i que aquest «nova» siga en realitat un llatínisme. En tot cas, aquest topònim està desplaçant en l'actualitat el tradicional de la platja (i els aiguamolls) del *Saladar*. *Urbanova* s'acabaria de construir als anys 90.

Altres són generats en castellà en un moment de diglòssia, i els topònims en castellà es van crear gairebé al mateix temps que els noms en valencià, com per exemple *les Carolines Altes/Baixes*, que conviuen amb *las Carolinas Altas/Bajas*; o *Sant Gabriel/San Gabriel*, fonèticament idèntics per la elisió de la -t final seguida de nasal en els parlants interferits de valencià de finals del segle XX.

Els noms tradicionals de la part antiga de la ciutat: *Santa Creu*, *Sant Roc* i *la Vilavel·la* se substitueixen per «el Barrio». També és comuna la denominació «Casco antiguo»,

38. Val a dir que tot i que Pere Franquesa era d'Igualada «llegó a Madrid en 1563 con solo dieciséis años» (DUEÑAS: 1997, 195) i aleshores va rebre una formació castellana molt jove.

39. Oficialment, «Sidi Ifni-Nou Alacant».

erròniament traduïda al valencià com a «casc antic».⁴⁰ La zona actualment coneguda generalment com a *Centre* rebia històricament el nom de *Raval de Sant Francesc* (RAMOS: 1983, 245, 298) en la seua part meridional i de *Nostra Senyora de Gràcia* (RAMOS: 1983, 311) en la part septentrional, denominacions desaparegudes en l'actualitat. La connotació negativa de «raval» i el naixement de concepte de «centre urbà» en un barri que posteriorment va servir d'assentament a la burgesia segurament van influir en la desaparició i substitució del terme.

El topònim *Cap de l'Horta* (o *Cabo de las Huertas*) substitueix un anterior *Cap de l'Alcodre* (ACA 1587) en poc més d'un segle (MIC 1730)⁴¹. Desconeixem per què aquest desplaçament lèxic i semàntic. Potser és un topònim posat pels pescadors que va guanyar terreny en terra ferma, o viceversa. En qualsevol cas, en castellà presenta l'anomenat «plural expressiu», és a dir, un plural lexicalitzat que no té caràcter semàntic (com en els exemples *buenos días, estos tiempos, las gentes...*).

El *Socós* ha sigut substituït pel castellà *Virgen del Socorro* (com es pot veure en l'apartat dedicat a les traduccions) i, de fet, s'ha institucionalitzat una traducció no genuïna però culta en valencià: *Mare de Déu dels Socors*. El *Tossal de Manises*, lloc on se situen les últimes recialles arqueològiques de l'època romana de la ciutat a l'aire lliure, es canvia sovint per *Lucentum*, per influència de la indústria turística que vol relacionar el jaciment amb el seu nom històric.

El *camí del Malpàs*, antic nom de la carretera que portava a l'Horta per la costa (INF14-09-20) ha sigut substituït pels noms de l'avinguda de la Vila Joiosa (en castellà *Villajoyosa*) i pel nom de *finca ADOC*, de significat obscur (és l'empresa constructora de les residències turístiques).

El *barranc de Bonhivern* és un topònim que no apareix en la documentació oficial de la ciutat i que és amplament desconegut per la població. Tot i que existia una intenció de posar aquest nom al centre comercial proper (PGOU 1996), al final es va decidir que portara el nom comercial *Plaza Mar 2*.

La zona històricament anomenada de l'hort o partida de Sueca (VIDAL TUR: 1974, 132) va quedar anomenat com a barri del *Mercat*, després de la construcció de l'edifici del Mercat d'Abastos municipal l'any 1921 i la posterior urbanització d'aquella part de l'Eixample.

Els *fondons de Piqueres i de Ro(d)enes* (situats, respectivament, al Tartanell i a la Goteta), el *Rastre de Figueres*, el *Canal* (tots dos al Garbinet), *Bonany*, el *de Bouet* (Vistahermosa), entre d'altres, són tots topònims que feien referència a antigues explotacions agrícoles desaparegudes amb la urbanització de la ciutat, i de les quals no queda cap rastre. *La Passió* és el nom d'una partida fronterera amb el municipi del Campello on se situa actualment el PAU 5.

El topònim *els Antigons*,⁴² que feia referència a les ruïnes de la ciutat situades en la desembocadura del barranc de sant Blai, va ser substituït pel neotopònim de *Benalua*,

40. Llegiu *casc* (DECat: 609-610) per a una anàlisi de la no genuïnitat d'aquest mot en català.

41. Algunes documentacions legals de mitjans del segle XVIII encara manté el topònim històric, que sembla que aleshores ja havia quedat antiquat: «alquodre» entre 1759-1788 (AGÜERO: 1998, 308)

42. Castellanyat com «Antígonas» en alguna ocasió, per contaminació amb el nom Antígona.

basat en el títol nobiliari del seu promotor urbanístic José Carlos de Aguilera (Madrid, 1848-1900), IV marquès de Benalúa, topònim andalús. Un dels carrers del barri recordava aquest nom anterior, i en 1955 va ser substituït pel de Santa Maria Mazzarelo: ara només queda el topònim en el nom oficial de la foguera del Bayer.

Un grup nodrit de topònims el conformen aquells que van ser creats en castellà (o en altres llengües) en un moment en què la substitució lingüística es trobava molt més establerta i que, de vegades, no permeten una traducció sense una transformació profunda del topònim. *Altozano* és el nom del barri situat a l'altiplà vora el Tossal, al sud del barri dels Àngels. En castellà *altozano* vol dir «cerro o monte de poca altura en terreno llano» (DLE), equivalent a *altell* en valencià; però aquesta paraula és poc coneguda i no té tradició ni altres exemples destacats en toponímia. En qualsevol cas, és molt cridanera l'existència de l'escriptura *Altossano* o *Alto-sano* (ALV21-90-07), per exemple, en el nom de la casa de descans de Gabriel Miró, fet que evidencia una pronúncia sessejant⁴³ (pel substrat valencià de la parla castellana tradicional de la ciutat d'Alacant) cosa que motiva una interpretació etimològica popular del topònim ('un alto que es sano'). Això ens pot situar, més o menys, el topònim en el segle XIX. La traducció impròpia d'*Altozano* per *Altell* es pot observar en el nom de la foguera: en valencià popular hauria d'haver donat *l'Alter*.⁴⁴

Eixample-Diputació conviu amb *Ensanche-Diputación*, encara que el barri és més conegut pel nom de la seua foguera *Sèneca-Autobusos* (en valencià). Tanmateix, és un topònim que va ser creat en 1910; però la zona no es va acabar de construir fins a finals del segle 1960, quan ja s'havia establert la situació de substitució lingüística, fet que fa del nom del barri i de la seua traducció al valencià un topònim d'ús molt escàs fins i tot en la documentació oficial. La situació és la mateixa amb el barri del *Mercat* o *Mercado*.

Tres barris construïts a inicis del segle XX amb toponímia en castellà dels quals no hem pogut confirmar un equivalent en valencià són els barris de *Santo Domingo*, que segons Vidal Tur prové d'un convent de dominics de la zona (VIDAL TUR: 1974, 132). No obstant això, segurament es tracta d'un fals hagiòtopònim creat en honor a Domingo Lillo, l'empresari pedrer que va crear el barri (ALV21-09-07). Els autobusos de la ciutat, que mostren la seua destinació en castellà i valencià, han optat per fer ús d'un «Sant Domènec» sense basar-se en una tradició d'ús real, sinó que simplement han adaptat el topònim. Un altre topònim és *Vistahermosa* o *Vistahermosa de la Cruz*,⁴⁵ un barri d'antigues cases de camp convertides en xalets construïts entre els inicis i la segona meitat del segle XX. Finalment, el *Barrio Obrero* fa referència a una barriada construïda al sud-oest de *Vistahermosa* per part de militants de l'Acció Catòlica. Tota aquesta toponímia pareix haver sigut creada en castellà i no ha generat un equivalent en valencià, de fet *Vistahermosa* només apareix en una de les enquestes orals en castellà (MONTOLYA: 1997).

43. Una mostra d'aquesta confusió fonètica en el parlar castellà dels alacantins la trobem en el llibre del metge Àngel Pascual Devesa: «Las "eses" i las "ces" son implacables, no se franquean a nadie, por mucha influencia que tenga el que las requiere... ¿Es "Zaragoza", "Saragosa" o "Saragosa"?... ¡No hay quien sepa cual de las tres maneras es la correcta...!» (DEVESA: 1943)

44. «*Altozano*» no és un topònim documentat enlloc al País Valencià (NTV), però sí en altres zones d'Espanya com Sevilla (*plaza del Altozano*). Sobre *alter*, *altet* i derivats en la toponímia catalana, veg. *OnCat* (II, 170-171). A prop trobem l'*Altet* (pedania d'Elx).

45. Aquesta *cruz* és la Creu de Pedra, topònim històric i documentat en valencià.

Durant la segona meitat del franquisme, a partir de la dècada de 1960, el boom demogràfic d'Espanya va crear una situació de puixança econòmica i urbanística que es va concretar en un moviment anomenat com a *desarrollismo*: *Virgen del Remedio*, *Virgen del Carmen*, *Juan XXIII*, *Ciudad Elegida*, *San Fernando – Princesa Mercedes*, (més conegut com a *Princesa Mercedes*),⁴⁶ *Ciudad de Asís*, *la Florida Alta/Baja/Portazgo*, *Divina Pastora*, *Tómbola*, *Colonia Requena*, *Sidi Ifni*, *San Agustín*, *Bulevar del Pla...* Més allunyat de la ciutat trobem el *Llano del Espartal y las Atalayas* que, malgrat la normalització en *Pla de l'Espartal*⁴⁷ i *Pla de les Talaies* (SEGURA & BIOSCA: 2021) no l'hem pogut trobar tampoc documentada en valencià, i apareixen en castellà en documentació del segle XVIII.

A l'extrem est de la Gran Via trobem el *Parque de las Avenidas*, topònim d'origen madrieny (MAD) que s'ha aplicat a diverses construccions de la zona que el van prendre com a nom de les urbanitzacions allà construïdes a la dècada dels anys noranta.⁴⁸

Un cas curiós és el dels «PAU» (Programa d'Actuació Urbanística). Els PAU I i II són dos barris de recent construcció en les partides tradicionalment anomenades *el Tartanell* i *la Torreta*, respectivament. Des de la construcció del barri a inicis dels anys 2000, l'Ajuntament encara no ha donat denominació a aquesta part de la ciutat, i motivat per la poca transparència de les sigles s'està lexicalitzant en els habitants de la ciutat com a nom del topònim.

Això va dur a una consulta per a triar un nom per a la zona en què es proposava un molt cridaner «Barrio de la Paz», una evident reinterpretació lèxica de *pau* com a mot valencià, i una posterior traducció. Afortunadament, els veïns votaren un 64% contra aquesta proposta; encara que la participació va ser ínfima amb un 9% dels veïns censats (INF21-07-17). El 07/05/2021, i per sorpresa, es va fer pública la voluntat de posar-li el nom de «Juan Pablo II», nom de la plaça central del barri. (INF07-05-21) Encara que l'Ajuntament es va posicionar a favor de recuperar *la Torreta*, no s'ha dut a terme aquest canvi toponímic que, a més, sembla circumscriure's únicament al PAU II. L'Acadèmia Valenciana de la Llengua va emetre un informe a favor de la recuperació del topònim *el Tartanell*, present a la documentació de la construcció del barri, que l'Ajuntament va ignorar, i en l'actualitat el nom de «Barri de Sant Joan Pau II» apareix, per exemple, en els cartells del transport públic. (INF02-08-21). L'altre barri amb aquesta denominació, el PAU V encara no ha rebut cap proposta formal: aquest barri se situa en la partida de *la Passió*.

Malgrat ser un municipi turístic, de forma sorprenent només trobem un cas de toponímia en anglés; és el cas d'*Alipark*, una fusió d'*Alicante* + *park*. L'anglés serveix com a reclam d'exotisme i de relació amb la modernitat.

46. El carrer que fa de fita del barri es troba traduït com a *Princesa Mercès* en el rètol del carrer però la documentació municipal que fa servir l'Ajuntament no empra el nom valencià del barri mai.

47. Apareix sense genèric en ACA 1585 «Spartal». Ni el CIVIL ni el CTILC registren l'ús d'aquest mot col·lectiu amb una terminació *-l* estranya al català; però apareix un grapat de vegades en la toponímia valenciana (*OnCat*, IV, 121), probablement una dissimilació *r-r > r-l*.

48. De fet, no es tracta de cap «parc» sinó del bulevard de l'avinguda Pintor Xavier Soler (i no «avingudes»).

3. CONCLUSIONS

Hem pogut analitzar de forma panoràmica la toponímia de la ciutat d'Alacant des d'una perspectiva lingüística i sociolingüística. El procés de creixement de la ciutat, juntament amb el procés de creació i reinterpretació de topònims, ha anat en paral·lel al procés de substitució lingüística, situació que es fa evident en la diversitat lingüística que presenta la seua toponímia. He parlat d'una mostra de topònims que aportaven una perspectiva interessant des de l'àmbit socioeconòmic.

Sembla evident que la toponímia primigènica de la ciutat és valenciana i així ho demostra, per exemple, que la immensa majoria de la toponímia rural de la ciutat es troba en valencià (*el Pla del Bon Repòs, la Serra Grossa*), amb l'excepció potser dels topònims del *Rebolledo* (que no hem esmentat abans perquè no és un cas de neotoponímia en castellà ni una traducció) i algun altre allunyat del nucli urbà.

L'espai natural de la ciutat va ser interpretat per una població majoritàriament valencianoparlant, i factors com la necessitat de mantenir les denominacions dels topònims intactes per a la gestió de la propietat la va conservar fins i tot molt més enllà dels impulsos de castellanització de l'administració il·lustrada. Malgrat això, la progressiva substitució lingüística ha propugnat la inevitable i gradual adaptació i traducció al castellà amb adaptacions gràfiques del castellà: *Babel, Foncalén*.

A més, els canvis sobre el territori han sigut molt bruscos i han transformat radicalment l'espai. La ciutat va créixer de forma exponencial en una etapa d'especial feblesa lingüística que Alacant no va tindre eines per contrarestar. Tanmateix, l'última generació de parlants de valencià que van aprendre la llengua a través de la transmissió familiar o el contacte social en la mateixa ciutat (la «generació interrompuda» de què parla MONTOLA: 1996) ens mostra que, malgrat la forta empremta de castellanització que va emprendre l'administració, fins i tot de vegades explícitament, van perpetuar la llengua pròpia en la seua lectura de l'espai.

Tot i la feblesa lingüística dels parlants i la falta de referents culturals que es fa palesa, per exemple, en la vacil·lació dels genèrics o de la pronúncia o el nom d'algun topònim de l'Alacant històrica, els parlants de les enquestes dialectals ens han servit de contrapunt contemporani a una toponímia oficial que la majoria del temps ha sigut hostil a la llengua pròpia d'Alacant. El castellà predominant de, per exemple, la toponímia de caràcter religiós (amb l'excepció, entre altres, de les dos esglésies grans de la ciutat: *Sant Nicolau* i *Santa Maria*), contrasta amb el valencià dels elements naturals.

Tanmateix, l'arribada del *boom* urbanístic i la consolidació de la cosmologia i la llengua castellanen en el segle xx va arribar justament en el procés de major descomposició social del valencià, tant pel que fa a l'ús com a l'ensenyament. Sense institucions culturals i d'ensenyament que pogueren fer contrapés fins que va ser massa tard, les autoritats establiren tot un corpus de nous topònims en castellà que han marcat el contrast entre l'Alacant històrica (en valencià) i l'Alacant més contemporània (en castellà).

En aquest treball, a través de la toponímia, hem pogut establir una primera mirada general a aquest fet interessant de la història de la ciutat lucentina. Una vegada posada en coneixement aquesta situació, es fa evident la urgentíssima necessitat de crear una política toponímica que passe per la normalització lingüística i la reivindicació de la toponímia històrica de la ciutat, que recupere el patrimoni de la ciutat: el patrimoni immaterial de

la llengua i els noms, tan essencials per a un element tan necessari del civisme com és el coneixement de l'ambient propi.

Les limitacions de l'estudi són la dependència en alguns casos de fonts secundàries i la falta d'anàlisis sistemàtiques i crítiques de la toponímia urbana que no introduïsquen ni castellanismes forçats ni adaptacions al valencià que transformen l'anàlisi. Queda pendent, aleshores, la confirmació de tota la informació tractada en un treball exhaustiu de buidatge de la documentació municipal, que reculla les formes en la seua forma original, sense deturpacions.

El repte és clarament dur, però és essencial per al reconeixement de la identitat pròpia, el desenvolupament de la història local i la construcció d'uns valors cívics i democràtics: defensar els drets lingüístics de la població valencianoparlant d'Alacant, recuperar la tradició a través de la toponímia rural amagada per una mirada aliena al territori, i construir un relat urbà d'acord amb una mirada autocentrada. Veurem, però, si en el futur més pròxim les administracions seran capaces de fer un canvi de rumb cap aquesta direcció.

BIBLIOGRAFIA

- AGÜERO, María Teresa (1998). *El municipio alicantino durante el reinado de Carlos III, 1759-1788*. Col·lecció «Textos universitaris». Alacant: Generalitat Valenciana / Diputació Provincial d'Alacant.
- AGUILÓ, Cosme & MIRALLES, Joan (1991). «La toponímia de l'illa de Tabarca», dins Colomina, Jordi & Alemany, Rafael (coords.) *Actes del Catorzè Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica (Segon d'Onomàstica Valenciana)*: Alacant, 13-15 d'abril de 1989, ii. Alacant: Generalitat Valenciana. pp. 371-390.
- ALDC = Veny, Joan & Pons, Lúcia (2001). *Atlas lingüístic del domini català*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Disponible en línia: <https://aldc.espais.iec.cat/>
- BELTRAN, Vicent & SEGURA, Carles (2017). *Els parlars valencians*. València: Publicacions de la Universitat de València.
- BIOSCA, Antoni (2019). *Sub facia saxeae. Escrits sobre Alacant*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana. pp. 62-65.
- CIVAL = *Corpus Informatitzat del Valencià*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua. Disponible en línia: <http://cival.avl.gva.es/cival/buscador.jsp>
- CTILC = *Corpus textual informatitzat de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. <https://ctilc.iec.cat/scripts/>
- DCVB = Moll, Francesc de Borja & Alcover, Antoni Maria (1962). *Diccionari valencià-valencià-balear*. Barcelona: Ed. Moll. Disponible en línia: <https://dcvb.iec.cat/>
- DECat = Coromines, Joan et al. (1980). *Diccionari etimològic i complementari del català*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes.
- DEVESA, Ángel (1943). *La ciudad de Alicante: comentarios y recuerdos de juventud. Aquella ciudad (1943)*. València. Obra inèdita.
- DCECH = Coromines, Joan & Pascual, José (1980-1991). *Diccionario crítico y etimológico castellano e hispánico*. Madrid: Editorial Gredos.
- DLE = *Diccionario de la Lengua Española*. Madrid: Real Academia Española. Disponible en línia: <https://dle.rae.es>

- DNV = *Diccionari Normatiu Valencià*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua. Disponible en línia: <https://www.avl.gva.es/lexicval>
- DUEÑAS, M. Carmen (1997). *Territorio y jurisdicción en Alicante. El término general durante la Edad Moderna*. Col·lecció «Textos universitarios». Alacant: Diputació Provincial d'Alacant.
- DE EPALZA, Mikel (1991). «Topònims d'origen antroponímic àrab de temps de la conquesta (Cid, Busot, Benimassot, Massoda, Benissoda, Benissaudet), dins Colomina, Jordi & Alemany, Rafael (coords.) *Actes del Catorzè Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica (Segon d'Onomàstica Valenciana)*: Alacant, 13-15 d'abril de 1989, ii. Alacant: Generalitat Valenciana. pp. 619-627.
- FERRANDO, Antoni (2017). *Història de la llengua catalana*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.
- GAJA, Fernando (2005). «Políticas de vivienda, suelo y urbanismo en la España del siglo xx. De la penuria a la falsa opulencia. Los costes de la hiperproducción inmobiliaria», dins *Seminario hábitat y suelo. Retos de las políticas de suelo para la producción social de vivienda*. Bogotá: Universidad de los Andes. Disponible en línia: <http://personales.upv.es/fgaja/publicaciones/andes.pdf>
- GARCÍA SEMPERE, Marinela (1990). «Alguns possibles topònims àrabs a la partida de Bacarot (municipi d'Alacant)». A: *Sharq al-Andalus*, 7. Alacant: Universitat d'Alacant, pp. 171-174. Disponible en línia: <http://rua.ua.es/dspace/handle/10045/17831>
- HENALES, Jordi (2017). *El callejero histórico de Alicante: de la II República a nuestros días. Lugares de memoria y de historia*. Alacant: Universitat d'Alacant. En castellà. Disponible en línia: <http://rua.ua.es/dspace/handle/10045/66630>
- IZU, Miguel José (2010). «La toponímia urbana en el derecho español», dins *Revista de Administración Pública*, 181. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, pp. 267-300
- JIMÉNEZ, Selene (2021). «La onomàstica como rama interdisciplinaria de la lingüística, ¿propuesta "unidisciplinaria"?», dins *Onomástica desde Latinoamérica*, 4. Foz do Iguaçu: Universidade Estadual do Oeste do Paraná. pp. 147-175. Disponible en línia: <https://e-revista.unioeste.br/index.php/onomastica/article/view/27527>
- MARTÍNEZ-MEDINA, Andrés & OLIVIA-MEYER, Justo (2012). *Las "otras ciudades": planeamiento y arquitectura para el turismo. El caso del mediterráneo español (1945-1975)*. Alacant: Universitat d'Alacant. Disponible en línia: <http://rua.ua.es/dspace/handle/10045/25756>
- MONTOYA, Brauli (1996) *Alacant, la llengua interrompuda*. València: Editorial Denes.
- MONTOYA, Brauli (1997). «La nativització en castellà de la toponímia autòctona de la ciutat d'Alacant». *IV Col·loqui d'Onomàstica Valenciana. XXI Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*. Ontinyent: Editorial Denes, pp. 735-739. (Entrevistes sense publicar)
- MONTOYA, Brauli (2000a). *Els alacantins catalanoparlants: una generació interrompuda*. Biblioteca de Dialectologia i Sociolingüística, VII. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- MONTOYA, Brauli (2000b). «L'atrofia lingüística del valencià a la ciutat d'Alacant». *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Elx i a la Universitat d'Alacant*. Elx: Institut d'Estudis Catalans / Ajuntament d'Elx. Disponible en línia: <http://rua.ua.es/dspace/handle/10045/35175>
- MONTOYA, Brauli & MAS, Antoni (2011). *La transmissió familiar del valencià*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.

- OnCat = Coromines, Joan (1997). *Onomasticon Cataloniae*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes. Disponible en línia: <https://oncat.iec.cat/entrada.asp>
- POVEDA, Jonatan (2019). «El desarrollo urbano de la ciudad de Alicante durante la dictadura primorriverista», dins *Identidades en transición*, Blasco, Sandra et al. (eds.). Zaragoza: Universidad de Zaragoza, Servicio de Publicaciones. pp. 521-545.
- RAMOS, Antonio (1983). *Evolución urbana de Alicante*. Tesis doctoral dirigida per Antonio Gil Olcina. Alacant: Universitat d'Alacant. Disponible en línia: [Evolución urbana de Alicante - Dialnet \(unirioja.es\)](http://www.unirioja.es/evolucion-urbana-de-alicante)
- SÁNCHEZ MARTÍN, Víctor (2008). «El impacto del liberalismo en las calles de Alicante durante el siglo XIX», dins *Pasado y memoria. Revista de Historia Contemporánea*, Alacant, Universitat d'Alacant. pp. 189-218
- SEGURA, Carles (1996). *Estudi lingüístic del parlar d'Alacant*. Alacant: Generalitat Valenciana / Conselleria de Cultura, Educació i Ciència / Institut de Cultura Juan Gil-Albert / Diputació Provincial d'Alacant.
- SEGURA, Carles (2003). *Una cruïlla lingüística. Caracterització del parlar del Baix Vinalopó*. Alacant/Elx: Universitat d'Alacant / Departament de Filologia Catalana / Institut Municipal de Cultura de l'Ajuntament d'Elx.
- SEGURA, Carles (2003a). «Variació fonètica i estandardització al País Valencià», dins *Noves SL. Revista de Sociolingüística*, Tardor 2003. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Secretaria de Política Lingüística. <http://www.gencat.cat/llengua/noves/noves/hm-03tardor/docs/segura.pdf> pp. 9-10.
- SEGURA, Carles & BIOSCA, Antoni (2021). *Alacant, Toponímia dels Pobles Valencians*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- TORRES, Francesc (1991). «La toponímia del terme general d'Alacant», dins Colomina, Jordi & Alemany, Rafael (coords.) *Actes del Catorzè Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica (Segon d'Onomàstica Valenciana)*: Alacant, 13-15 d'abril de 1989, ii. Alacant: Generalitat Valenciana. pp. 682-688.
- VIDAL TUR, Gonzalo (1974). *Alicante, sus calles antiguas y modernas*. Alacant: Ajuntament d'Alacant. En castellà. Disponible en línia: <https://www.alicante.es/es/publicaciones/alicante-sus-calles-antiguas-y-modernas>

ANNEXOS

Fonts toponímiques

- ALA = *Sierra de San Julián/la Serra Grossa*. Ajuntament d'Alacant. Disponible en línia: <https://www.alicante.es/sites/default/files/documentos/documentos/sierra-san-julian.serra-grossa./senderos-serragrossa.pdf> (Consultat el *)
- PGOU 1996 = *Programa de actuación Plan Parcial Sector PE APA/7 "Bon Hivern", Alicante. Pla General d'Ordenació Urbanística*. Ajuntament d'Alacant. 1996. <https://w3.alicante.es/urbanismo/pgmoa-1987/consulta.php?codigo=6>

Fonts documentals de l'Arxiu Municipal d'Alacant

AMA Cabildos 1762

COE 1856 = [Plano de la Ciudad de Alicante. 1853, levantado por Francisco Coello]. Codi: Otros-101-0-769/0.

MIC 1730 = Plan de la Rade d'Alicant par les Srs. Michelot et Bremond avec du privilege du roy. 1730. Codi: Otros-101-0-573/0

OBR 1933 = Mapa de Vias y Obras Provinciales de Alicante: gráfico de carreteras y caminos vecinales. 1933. Codi: Otros-101-0-516/0

REL 1850 = Relación de calles nuevas de la Ciudad. 1850. Codi: Legajo-1904-68-13/0

Fonts documentals de l'Arxiu de la Corona d'Aragó

ACA 1587 = Plano de la comarca por la que discurre el río Montnegre, con la localización del pantano de Tibi que se proyecta. ACA, Consejo de Aragón, leg. 363, doc. 1/37.

Retalls de premsa i blogs

ALC20-11-18 = El asunto de Construcciones Nueva Esperanza SL. Alacantí de profit. 20-11-2018. https://alacantideprofit.blogspot.com/2018/11/el-asunto-de-construcciones-nueva.html?fbclid=IwAR2e9rjp2P4GCpayWnECDSnRv7T8689AGW6m-Z4cOVO2JlpI_wpfqg1kE6Gk

ALV21-09-07 = Alicante en el recuerdo: los Barrios y pedanías (II). Asociación Cultural Alicante Vivo. 21-09-2007 http://www.alicantevivo.org/2007/10/alicante-en-el-recuerdo-los-barrios-y_21.html

AM12-03-1899 = El Amic del Poble. Any i, núm. 2. 12-03-1899. https://prensahistorica.mcu.es/es/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1001601590

AP12-07-19 = Campello, Alfredo. «Quién es quién en las nuevas calles de Alicante». Alicante Plaza. 12-07-2018. <https://alicanteplaza.es/quien-es-quien-en-las-nuevas-calles-de-alicante>

AP24-07-22 = Payá, Jorge. «La fundación de Villafranqueza a finales del siglo XVI». Alicante Plaza. 24-07-2022. <https://alicanteplaza.es/fundacion-villafranqueza-siglo-xvi>

INF21-07-17 = «Los vecinos rechazan denominar barrio de La Paz-La Pau al PAU2». Diario Información. <https://www.informacion.es/alicante/2017/07/21/vecinos-rechazan-denominar-barrio-paz-5895164.html>

INF14-09-20 = Muñoz, Gerardo. «La carretera de la Cantera (I)». Diario Información. 14-09-2020. <https://www.informacion.es/opinion/2020/09/14/carretera-cantera-i-10201715.html>

INF07-05-21 = «El PAU 1 pasará a llamarse barrio "Juan Pablo II"». Diario Información. 07-05-2021. <https://www.informacion.es/alicante/2021/05/07/pau-1-pasara-llamarse-barrio-51458887.html>

INF02-08-21 = Campello, Alfredo. «El PAU de Joan Pau». Diario Información. <https://www.informacion.es/barrios-de-alicante/2021/08/02/pau-joan-pau-55796239.html>